

בכיתה מעורבת ביפו, התלמידים לומדים שיעור בשפיות

כיתה ד' בקרית חינוך יפו משמשת דוגמה לחיים משותפים גם בימים מתוחים, אך התגובות להסלמה זולגות פנימה. במשרד החינוך דווקא מעדיפים להצניע את שיתופי הפעולה

- אור קשתי
- 16.10.2015
- זמין ב- <http://www.haaretz.co.il/news/education/premium-1.2753359>, נצפה: 9 ינואר, 2017.

התמונות במסדרון המרכזי של בית הספר היסודי בקרית חינוך יפו קובעות שכאן הכל התחיל, הציונות ותל אביב. ממול, לאורך הקיר, משקיפים תצלומים של בוגרי המוסד החינוכי שנהרגו במלחמות לאורך השנים. רק כאשר נכנסים לכיתה ד', בהמשך המסדרון, מתגלה תמונה מעט מורכבת יותר: לוח שנה בעברית ובערבית, מידע בשתי השפות על הרשמה ללהקת מחול, שיר בעברית של המשורר הפלסטיני מחמוד דרוויש, אוסף של תמונות ילדים מרחבי העולם בשלל צבעים, וגם דף A4 פשוט, המבקש להזכיר לתלמידים ש"בחיים יש שני חוקים: 1. אל תוותר/י בחיים; 2. תמיד תזכור/תזכרי את חוק מספר 1".

בכיתה כ-20 תלמידים, מחציתם מוסלמים, והשאר יהודים ונוצרים. קשה לתאר את הרגישות הנדרשת בכיתה מעורבת כזאת, הפועלת במסגרת בית ספר ממלכתי-עברי. ועם זאת, מבחינת המורה, מירי מיכאלי, הכיתה שבאחריותה היא גם מקום של שפיות, במיוחד בימים האחרונים. למרות הקשיים, ואולי בזכותם, היא משוכנעת שזהו המודל שצריך לשכפל ולהפיץ ברחבי הארץ. במערכת המתייחסת למציאות הרב-תרבותית כקללה או איום אסטרטגי, האופן שבו מיכאלי בוחרת להתייחס וללמד את תלמידיה הוא יוצא דופן.

המסגרת שבה מלמדת מיכאלי היא הגלגול האחרון לפי שעה של בית הספר ויצמן - המוסד הציבורי היחיד ביפו שבו עדיין לומדים יחד יהודים וערבים. "בית הספר קיים כבר עשרות שנים", נכתב באתר האינטרנט של עיריית תל אביב, בטקסט שבעיקר מנסה לכסות ולהסתיר את העבר. "בשנות ה-40 של המאה הקודמת הוקם בית ספר 'אלזהרא' הפלסטיני. לאחר 1949 והתרוקנותה של יפו מהאוכלוסייה הפלסטינית הוסבו המבנים לבית ספר 'ויצמן', והפכו לחלק מהחינוך הממלכתי העברי".

בשנה שעברה, לאחר תקופה ארוכה של חוסר יציבות, הוחלט לסגור בית הספר, ולתלמידים ולמורים נאמר כי יפוזרו במוסדות אחרים, נפרדים. מאבק הורים נחוש הביא לשינוי הגזירה, ובית הספר אוחד עם "עירוני ז", אשר הפך לקרית חינוך, מכיתה א' עד י"ב. למסגרת נוספו גם הכיתות הדו-לשוניות של עמותת "יד ביד". "אוכלוסיית בית הספר היא הטרוגנית וכוללת תלמידים יהודים וערבים", נכתב עוד באתר האינטרנט העירוני. למעשה, רוב התלמידים, לפחות בשלב החינוך היסודי, הם ערבים, שהוריהם בחרו בית ספר עברי. הסיבות לכך מגוונות: שאיפה לחיים משותפים ורב-תרבותיות; אי אמון במסגרות הציבוריות הערביות;

זיכרונות קשים או התנגדות לבתי הספר הכנסייתיים; או אמונה שסיכויי ההצלחה במוסד יהודי גבוהים יותר.

על פי מחקר שערך בשנה שעברה ל"מרכז טאוב" צוות בראשות פרופ' יוסי שביט, במערכת החינוך הממלכתית העברית לומדים כיום כמעט 5,000 תלמידים ערבים. רובם המכריע של בתי הספר המעורבים נמצאים בשכונות מעורבות, המאופיינות במעמד חברתי-כלכלי נמוך. בכ-50 בתי ספר כאלה שיעור התלמידים הערבים נע בין 6% ל-10%, ובכ-50 מוסדות נוספים הוא מגיע עד ל-50%. מבחינה אידיאולוגית-פדגוגית, מציין שביט, מדובר במסגרות יהודיות-ציוניות לכל דבר. "בכל בתי הספר אשר נכללו במחקר, הדגישו המנהלים את היותו של בית הספר עברי-יהודי-ציוני מבחינת הזהות ומבחינת תוכנית הלימודים", הוא אומר. מיכאלי אומרת שאין סודות בכיתה. כך, למשל, היא מספרת על ההיסטוריה של יפו ושל ישראל מנקודת מבט יהודית וערבית, בהתאמה לגיל התלמידים. בשנה שעברה היא ביקרה בבתיהם של התלמידים, כדי לחזק את הקשר ההדדי. חלק מהמשפחות הערביות סיפרו על זיכרונות מהנכבה. האיסור הרשמי במערכת החינוך על עצם השימוש במלה הופך במקרה כזה למגוחך עוד יותר מהרגיל. במסגרת המתיחות האחרונה, לימדה מיכאלי לפני כשבוע על גלגולי היחסים שבין יהודים לערבים ב-150 השנים האחרונות מבחינה גיאוגרפית, פוליטית וחברתית. זאת בניסיון להציג לתלמידים תמונה מאוזנת של אירועי הימים האחרונים והגורמים להם. לא בטוח שהרבה תלמידים יהודים זוכים לקבל שיעור כזה; הסיכוי של תלמידים ערבים נמוך עוד יותר.

בדף הפייסבוק שלה מיכאלי מרבה לכתוב על בית הספר, מתעדת את הקשיים, את השאלות שמתעוררות, ולפעמים גם רגעים של גאווה. זה "יומן-מורה" מרתק המאפשר הצצה לנושאים כואבים ומושקקים של החינוך הישראלי. על שיעור האקטואליה-היסטוריה שהעבירה בשבוע שעבר, היא כתבה: "יש שם הכל: היסטוריה רוויה, הווה מדכא וקריאה לעשייה למען העתיד". מאוחר יותר היא הוסיפה כי אמרה בשיעור: "הדין של 'מי התחיל' הוא קשה, ואני יותר בקטע של 'מי יהיה זה שייסיים'". היא אף ציינה כי החליטה לפתוח את השיעור ברצח משפחת דוואבשה בכפר דומא ולהמשיך משם ברצח משפחת הנקין ליד ההתנחלות איתמר. בהמשך השיעור היא הציגה את גל השנאה משני הצדדים. לימדה על הר הבית/ מסגד אל-אקצא ועל חשיבותו לשלוש הדתות, וגם התייחסה להפגנות ביפו. "הילדים/ות היו דרוכים/ות. הקשיבו בעיון, לא פצו הגה", כתבה.

מיכאלי מספרת כי בשלב השיחה אמר אחד התלמידים המוסלמים כי פחד מה יקרה לבן דוד שלו, שהתעמת עם שוטרים בהפגנה שנערכה בשבוע שעבר ביפו. לאחר מכן שאל התלמיד מדוע אסור להניף את דגל פלסטין ("ציינתי שמותר, אבל הבעיה היא שמרבית היהודים מרגישים מאוימים על ידו"). בכיתה היתה תחושת תסכול. ואז נכנס, באיחור גדול, אחד התלמידים.

"כעסתי. הוא אמר שאמא שלו עיכבה אותו כדי להביא לי מתנה, לאחר שחזרו ממכה, בעיד אל-אדחא", כתבה מיכאלי. "הביאו לי תיק ותמרים ממולאים בשקדים ומצופים בשוקולד. עצרתי הכל. זה לא קל לי, ולא קל להם/, אבל לפחות סיכמנו שהם ימשיכו את כל מה שאנחנו לא נספיק. התקשרתי (להודות, א"ק) להורי התלמיד שהביאו לי מתנה ממכה. בחיים

לא חשבתי שאהיה זו שהורים מוסלמים מעניקים לה מתנה מהמקום הכי קדוש לאיסלאם. הקיצר, יש תקווה".

ועם כל הסלמה, המציאות מסביב זולגת לתוך הכיתה. השבוע פרסמה אחת האמהות בוואטסאפ הכיתתי תמונה קשה שעוררה תגובות רבות. "בצהריי היום התבוננתי בשרשור, ואמרתי לעצמי 'שיט, קיבינימאט'", כתבה מיכאלי בפייסבוק. אף שהדבר אינו נהוג, היא החליטה להתערב בשיחה. עם הרבה כבוד להורים, היא הודתה להם על הדיון, סיפרה ששקלה אולי להימנע מתגובה, אבל בסופו של דבר החליטה לפעול כפי שהיתה עושה בכיתה, כלומר להסביר שאנו נמצאים ב"זמנים קשים שבהם ההסתה גוברת, שהצהגה חד־צדדית של המצב היא אינטרס של פוליטיקאים משני הצדדים, ושאסור לנו לשחק לידיהם של המסיתים". בהמשך היא הוסיפה כי היא מקווה ש"כולנו נשכיל להיות השפויים והשפויות שמאזנים את ההסתה העצובה הזאת. בשביל זה כדאי שכולנו נתאמץ מאוד, דווקא בזמנים כאלה". כל מורה יודע שהתערבות בשיחה כזאת היא פתח לצרות אפשרויות. כל אחד יודע שזה עניין מסוכן. בהחלטתה לנקוט עמדה, נדמה כי מיכאלי הפגינה אומץ גדול יותר, לא רק מעמיתים רבים למקצוע אלא גם, מראשי משרד החינוך.

מיכאלי, 29, הגיעה להוראה לאחר תואר ראשון ביחסים בינלאומיים ומדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים. היא נולדה וגדלה באשקלון. השכונה שלה, היא מספרת, היא דוגמה טובה ל"אינטגרציה של העוני", כפי שהיא מכנה זאת, שבה חיים מזרחים, יוצאי אתיופיה ועולים מחבר המדינות. היא לא זוכרת ספקות או שאלות.

השינוי בהשקפות הפוליטיות התרחש בהדרגה. גם בהקשר הזה היא לא מסתירה כמעט דבר. לתלמידיה סיפרה שקריאות מוות לערבים "היו המוטו של המקום שבו גדלתי, ושכך חשבתי עד שרכשתי חברים חדשים". לדבריה, "אני משתמשת בסיפור שלי כדי לנסות ולומר להם כמה יוצא דופן המקום שבו הם נמצאים, כמה זה מיוחד שילדים משלוש הדתות לומדים זה על זה. אני אומרת להם שהשוני מפרה את כולנו, שהוא מביא אותנו להתעניין בדברים חדשים. אני לא זכיתי לכך עד גיל יחסית מבוגר. כך גם הרוב המוחלט של אזרחי מדינת ישראל".

השנה קיבלה הכיתה של מיכאלי את האחריות לטקס הזיכרון ליצחק רבין, שייערך בסוף החודש. בניגוד לנטייה לברוח מקונפליקטים, בטקס ידברו התלמידים מפורשות על מדיניות השלום של רבין ועל הסיבות לרצח. אין הנחות. מיכאלי גם בחרה את השירים לטקס, ובהם גם שיר "פסטיבל היונה", המשלב עברית וערבית. היא מזהירה שהיא מתרגשת בקלות, גם מילדים יהודים וערבים ששרים יחד שירי שלום בבית ספר מעורב.

ב-31 באוגוסט כתבה מיכאלי ביומן המורה האינטרנטי שלה כי היא "אשכרה בוכה מהתרגשות לקראת מחר". כמה ימים אחר כך הוסיפה: "הכיתה שלי היא הכי מדהימה, מאתגרת, משמחת, מוציאה את המיץ ומפתחת, שקיימת בגלקסיה הזאת. הילדים והילדות הללו כמו נבחרו בפניצטה, כל אחד ואחת עם התסבוכת שלו או שלה, הרמוניה מושלמת לתסבוכים שהבאתי איתי. איזה כיף לי, וכמה שאני בת מזל".

חיפשנו השבוע תוכנית נוספת, רשמית וממוסדת, שמפגישה תלמידים מורים יהודים וערבים. אחת כזאת פועלת ברמלה, פרי פרויקט משותף של משרד החינוך, הרשות המקומית וצוות חינוך אזרחי וחיים משותפים במט"ח. בהדרגה התוכנית התרחבה, שיתוף הפעולה בין

מוסדות החינוך העמיק. במשרד החינוך החליטו שלא לאשר ביקור בבתי הספר המשתתפים בפרויקט. בשעת מבחן, העדיפו שם להצניע את שיתוף הפעולה, אולי מפחד כותבי הטוקבקים הגזעניים או השר האחראי, נפתלי בנט. גם זו החלטה פוליטית. "לא היתה התנגדות לתוכנית, אולי כי בערים מעורבות החומות בין יהודים לערבים אין כל כך גבוהות. כאן אין ברירה אלא לחיות ביחד. לעומת זאת, המרחק המנטלי בין טירה וקלנסוואה לכפר סבא ורעננה הוא הרבה יותר גדול", אומרת מורה מאחד מבתי ספר הערביים, המבקשת שלא להיחשף בגלל איסור משרד החינוך. כך נפגשו מנהלים, מורים ותלמידי שכבות ד'-ה'. בתחילה עסקו המפגשים בנושאים כמו אמנות, ספורט, מוזיקה או חגים. לפני כשנה החל השלב הבא בתוכנית, לימוד משותף בתחומי המתמטיקה, האנגלית ושפות האם (עברית/ערבית).

התרחבות התוכנית לא מעידה על היעדר קשיים אלא על התמודדות איתם. למשל מחסום השפה. "היהודים יודעים לדבר רק עברית, וערבים יודעים מעט עברית. ככה מתחיל קצר בתקשורת", מספרת המורה, "לכן יש הקפדה שבפעילות תהיה נוכחות לשתי השפות. כל מפגש כזה הוא מבורך: כל אחד לומד שיש עוד צד אצל האחר". עם כל התמיכה, נדמה כי למורה הערבייה אין אשליות. המפגשים הרי לא יכולים להעלים את אי השוויון. "ואולי אחד היתרונות שלהם הוא בתזכורת ליהודים שהם לא היחידים בעולם הזה", היא מוסיפה. מנהלת אחד מבתי הספר היהודיים בעיר מסרבת להתייחס. היא מוצאת תקווה לא רק בפעילות המשותפת במסגרת הלימודים, אלא גם במשחק כדורגל או שמיעת מוזיקה במשותף על ספסל בגינה הציבורית, גם כאשר המתיחות שמסביב מגיעה לשיא.